

Recenzija monografije *Muzej kneza Pavla*¹

recenzent Tatjana Bošnjak

Monografiju *Muzej kneza Pavla* čini deset autorskih tekstova, ukupnog obima oko 240 strana, zatim popis literature, popis tekstova iz štampe, popis arhivske građe, kao i dodatne dokumentarne građe i registar imena. Tekstovima prethodi *Reč priređivača - urednika*, Tatjane Cvjetićanin. Koncept monografije postavlja u središte pažnje Muzej kneza Pavla, kao jedan istorijski period u razvoju Narodnog muzeja i srpske muzeologije, ali i kao kompleksan kulturni fenomen, jednu vrstu *toposa* naše savremene kulturne istorije, koji je do sada najčešće predstavljan u skladu sa socijalno-političkim postulatima i ideološkim kontroverzama vremena, kako onog u kome je nastao, tako i potonjeg, ali nikada celovito i sa naučno utemeljenom objektivnošću. Struktura monografije zasnovana je na tekstovima više autora koji pružaju uvid u ukupne istorijske i socijalne preduslove za formiranje ove ustanove, a zatim se analiziraju različiti aspekti njene delatnosti, tako da se sadržaji pojedinačnih tekstova adekvatno dopunjavaju i funkcionišu kao celina koja pruža sveobuhvatno tumačenje muzeološkog i kulturno-istorijskog mesta i značaja Muzeja kneza Pavla. Tekstovi su utemeljeni na prvi put iscrpno istraženoj arhivskoj građi, dokumentima i literaturi, metodološki dobro postavljeni i usklađeni, što je podrazumevalo i odgovorno obavljen urednički zadatak, pri čemu je u svakoj od pojedinačnih tema očuvan jasan lični autorski stav i pristup.

Po važnosti problematike koju obrađuje, monografija posvećena Muzeju kneza Pavla predstavlja jedan od onih poduhvata za kojima se, ne samo na planu istorije muzeja, već i šire gledano, u našoj historiografiji uopšte, osećao ozbiljan nedostatak, a po načinu na koji je realizovana nesumnjivo će postati

¹ Tekst recenzije je, u prilagođenom obliku, predstavljen na svečanoj promociji monografije *Muzej kneza Pavla*, održanoj 1. decembra 2009. godine u Narodnom muzeju u Beogradu.

osnova za sva buduća iščitavanja i dalja istraživanja naše kulturne istorije ovog perioda.

Tekstovi:

1.T. Cvjetićanin, *Reč urednika*

2.I. Subotić, *Od Muzeja savremene umetnosti do Muzeja kneza Pavla. Aristokratizam, profil visokih vrednosti, politička volja*

44 strane teksta, 122 napomene

Poglavlja:

Čuvar zvaničnih vrednosti

Uloga imena kneza Pavla Karađorđevića i značaj direktora Milana Kašanina

Muzej savremene umetnosti-edvardijanski dah u Beogradu

Ideja muzejske postavke

Od dvora do muzeja

Misija muzeja kneza Pavla

Velike međunarodne izložbe

Ratne godine i kraj Muzeja kneza Pavla

Tekst Irine Subotić predstavlja nesumnjivo noseću studiju ove publikacije. Sa velikom kompetencijom i poznavanjem kako istorijskih činjenica vezanih za Muzej kneza Pavla, njegovo formiranje, ulogu ključnih ličnosti- kneza Pavla Karađorđevića i Milana Kašanina, politiku razvoja zbirke i ukupnih aktivnosti ovog muzeja, tako i širih društveno-političkih okolnosti Jugoslavije tog vremena, a zatim i svetskih muzeoloških tendencija, tekst uz obilje podataka, sintetičkim pristupom daje suštinsku osnovu za razumevanje ovog kulturnog fenomena i upućuje na sve njegove pojedinačne aspekte analizirane u tekstovima koji slede.

3. A. Ignjatović, *Arhitektura Novog dvora i Muzej kneza Pavla*

32 strane teksta, 100 napomena

Poglavlja:

Uvod: kulturni identitet Muzeja kneza Pavla

Arhitektura Novog dvora

Transformacija Novog dvora

Tumačeći ulogu arhitekture muzejske zgrade, autor polazi od veoma kompleksne analize ideoloških premisa koje svoju interpretaciju dobijaju prvo u arhitekturi zgrade Novog dvora, a potom kroz transformaciju u zgradu muzeja i njenu specifičnu društvenu ulogu. Tekst Aleksandra Ignjatovića karakteriše teorijski i metodološki savremen pristup, oslonjen na recentnu uporednu literaturu, kao i izuzetna sposobnost autora da prepozna i ukaže na ključne momente za razumevanje teme kojom se bavi.

4. L. Ham, *Naziv i ustrojstvo Muzeja kneza Pavla*

32 strane teksta, 133 napomene

Poglavlja:

Historijsko-umetnički muzej uoči osnivanja Muzeja savremene umetnosti
Nenajavljena poseta Kneza-Namesnika i loše prilike po Historijsko-umetnički muzej

Srodne ustanove i uzori za naziv Muzeja kneza Pavla

Muzej kneza Pavla

Ustrojstvo Muzeja kneza Pavla

Finansije

Službenici Muzeja kneza Pavla

Organizacija

Publika

Muzej kneza Pavla tokom okupacije

U tekstu Lidije Ham se kroz iscrpno korišćenje arhivskog i dokumentarnog materijala prati proces osnivanje Muzeja kneza Pavla, uloga i mesto Istorijsko-umetničkog, odnosno Narodnog muzeja, kao i novoosnovanog Muzeja savremene umetnosti u tim događajima. Autor nastoji da objektivno pruži i sve relevantne podatke vezane za promenu naziva institucije, a potom prikaže njenu unutrašnju organizaciju, zaposlene i način funkcionisanja u čitavom periodu postojanja Muzeja kneza Pavla.

5. V. Ninković, *Arheološko odeljenje Muzeja kneza Pavla*

16 strana teksta, 105 napomena

Poglavlja:

Arheologija u stalnoj postavci Muzeja kneza Pavla

Razvoj arheoloških zbirki-otkupi

Arheološka istraživanja

Fondovi arheološkog odeljenja, razvoj i prezentacija zbirki akribično su istraženi i prikazani u tekstu Veselinke Ninković. Detaljno je opisana arheološka postavka i predstavljena arheološka istraživanja. Tekst pruža i informacije o zaposlenim stručnjacima, njihovim profesionalnim usmerenjima i organizaciji rada Arheološkog odeljenja, kao i kritički osvrt na mesto i ulogu ovog odeljenja unutar Muzeja kneza Pavla.

6. D. Preradović, *Muzej kneza Pavla-Srednjovekovno odeljenje*

21 strana teksta, 118 napomena

Poglavlja:

„Muzej ima sada mogućnosti da dostojno izloži“

Šta su i čemu služe muzeji

Prikupljanje srednjovekovnih starina-Stvaranje srednjovekovne zbirke ostaje jedna od glavnih briga za upravu Muzeja kneza Pavla
Istraživanje srednjovekovnih starina

Tekst Dubravke Preradović pruža sažet uvid predistoriju, kako problema sa smeštajem Narodnog (Istorijsko-umetničkog) muzeja tokom dvadesetih godina 20. veka, tako i stvaranja Odeljenja i proučavanja srpske srednjovekovne umetnosti u Narodnom muzeju. Neproporcionalna zastupljenost srednjeg veka na stalnoj postavci Muzeja kneza Pavla, po mišljenju jednog dela tadašnje kritike, koje prihvata i autor teksta, nadomeštana je edukativnim programima, tekstovima u *Umetničkom pregledu*, daljim obogaćivanjem zbirki, nastavkom aktivnosti započetih u Istorijsko-umetničkom muzeju na proučavanju i stvaranju dokumentacije o spomenicima, ali ne i terenskim radom i angažovanjem na njihovoj zaštiti.

7. L. Ham, *Galerija Muzeja kneza Pavla*

27 strana teksta, 112 napomena

Poglavlja:

Stalna postavka Galerije

Lidija Ham je na osnovu mnogobrojnih arhivskih izvora i dokumentarne građe obradila delatnost Muzeja kneza Pavla kojoj je poklanjano najviše pažnje, a to je formiranje i predstavljanje zbirke likovne umetnosti. Prateći način nabavke dela, počev od nasleđenih zbirki Istorijsko-umetničkog muzeja i Muzeja savremene umetnosti, zatim kroz značajne državne otkupe i poklone, preuzimanje dela iz fondova Ministarstva prosvete, autorka nastoji da ukaže na politiku razvoja zbirki i formiranje identiteta muzeja. Na isti način se razmatra i koncept stalne muzejske postavke.

8. Lj. Čubrić, *Postavka istorijskog odeljenja*

7 strana teksta, 24 napomene

Tekst Ljiljane Čubrić posvećen je postavci Istorijskog odeljenja, kojoj su bile obezbeđene najreprezentativnije, centralne prostorije zgrade Muzeja kneza Pavla. Autorka ističe značaj ovog segmenta sa ideološkog aspekta, s obzirom da se konceptom postavke ukazivalo na istoriju izgradnje državnosti od vremena Nemanjića, preko borbi za očuvanje nacionalne svesti tokom perioda turske vlasti, konačno sa sobama posvećenim dinastijama Obrenović i Karađorđević, ali i kontinuitet duhovnosti i kulture s obzirom na činjenicu da je uz istorijske dvorane bila i soba posvećena Vuku Karadžiću.

9. A. Petrović, *Popis izdanja Muzeja kneza Pavla*

3 strane teksta, 7 napomena, popis izdanja sa kompletnim podacima 1936-1941.

U izdavačkoj produkciji Muzeja kneza Pavla su po broju publikacija prevladivali katalogi izložbi, sledstveno ukupnim aktivnostima ovog muzeja koja su bila obeležena organizovanjem značajnih izložbi i izdavanjem časopisa *Umetnički pregled*. Aleksandra Petrović uz kratak uvodni tekst daje kompletan popis svih muzejskih izdanja uređen prema standardima bibliografskog opisa.

10. G. Stanišić, *Milan Kašanin kao direktor Muzeja kneza Pavla*

34 strane teksta, 104 napomene

Poglavlja:

Kašaninova delatnost pre Muzeja kneza Pavla. Rad u Muzeju savremene umetnosti kao početak saradnje sa knezom Pavlom Karađorđevićem Kašanin i Muzej kneza Pavla. „Muzej u kojem sam odlikovan retkom čašću da mu budem direktor, može utoliko više da vrši svoju ulogu, što je mnogostran i što ima nekoliko zbirki...Valjda nema čoveka koji u muzeju ne bi našao stvari koje ga interesuju i koje mogu nečemu da ga pouče“
Godine posle...

Gordana Stanišić, kao dobar poznavalac Kašaninovog kritičarskog, književnog, teorijskog i ukupnog intelektualnog delovanja, analizira njegovu ulogu kao direktora Muzeja kneza Pavla u kreiranju politike ovog muzeja. Polazeći od Kašaninovog velikog uticaja na nabavku dela i proširenje muzejskih fondova, izložbeni program, angažmana na uspostavljanju međunarodne saradnje i afirmisanju naše kulture i umetnosti, autorka u središte pažnje postavlja njegov sveobuhvatan odnos prema muzeologiji, kroz teorijski pristup i praktično delovanje u uspostavljanju muzeja koncipiranog prema savremenim evropskim standardima. Tekst daje uvid i u Kašaninove stručne aktivnosti na polju istorije umetnosti i muzeologije i nakon Muzeja kneza Pavla, u posleratnom periodu, što doprinosi boljem sagledavanju njegovog značaja za istoriju srpske kulture.

11. I. Subotić, *Knez Pavle Karađorđević-ljubitelj umetnosti*

15 strana teksta, 49 napomena

Tekst Irine Subotić koji zaključuje monografiju o knezu Pavlu Karađorđeviću kao ljubitelju, pokloniku umetnosti i kolekcionar, posebno je dragocen. Uz osnovne biografske podatke o knezu Pavlu, koncentrisane prevashodno na njegovo obrazovanje i na intelektualna uporišta, a zatim i društveni milje sa kojim se identifikovao, tekst pruža suptilnu analizu kolekcionarskog senzibiliteta, shvatanja umetnosti i sistema vrednosti koji su odredili karakter njegove privatne kolekcije. Autor daje i obrazloženje činjenice da je svojim sadržajem, odnosno delima starih majstora evropskog slikarstva, privatna kolekcija kneza Pavla predstavljala određenu vrstu kontrapunkta muzejskim zbirkama. Tekst ima i značaj u faktografskom pogledu, s obzirom da pruža nove podatke o delima koja su se nalazila ili se i danas nalaze na Belom dvoru, a pripadala su privatnoj kolekciji kneza Pavla.